

Natalia Jaśkiewicz

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

ZASADY RACHUNKOWOŚCI MIKRO-, MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W ŚWIETLE PRZEPISÓW OBOWIĄZUJĄCYCH W POLSCE

Wprowadzenie

Zasady (polityka) rachunkowości to wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości (MSR), zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych¹.

Celem artykułu jest zweryfikowanie hipotezy, iż w polskiej gospodarce dominującą grupą są mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP), które stosują jednolite zasady rachunkowości. Metodologia oparta została na badaniach ilościowych (analiza danych statystycznych).

Zbiorowość MŚP w Polsce jest zróżnicowana. Można w niej wyróżnić jednostki prowadzące działalność gospodarczą w różnym charakterze i na różną skalę. W związku z tym klasyfikacje MŚP ze względu na przyjęte kryteria podziału mogą być różne. Biorąc pod uwagę przepisy obowiązujące w krajach Unii Europejskiej, MŚP dzielą się na: mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa². Podobnie w obowiązującej w Polsce ustawie o swobodzie działalności gospodarczej³ dokonano podziału na: mikro-, małego i średniego przedsiębiorcę. Natomiast biorąc pod uwagę obowiązujące w Polsce prawo bilansowe i podatkowe, można wyodrębnić małe

¹ Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r., Dz.U. nr 121, poz. 591 z późn. zm., art. 2, ust. 1, pkt 11.

² Art. 2 załącznika I do Rozporządzenia nr 364/2004/WE z 25 lutego 2004 r. (Dz. Urz. WEL 63 z 28.02.2004 r.) w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Traktatu Wspólnoty Europejskiej w odniesieniu do pomocy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw.

³ Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. z 2004 r., nr 173, poz. 1807 z późn. zm.

przedsiębiorstwa, które nie mają obowiązku prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz te, które obligatoryjnie muszą prowadzić pełne księgi handlowe.

1. Kryteria klasyfikacji małych i średnich firm

Zgodnie z przepisami obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej wyodrębnią się następujące kategorie przedsiębiorstw⁴:

- mikroprzedsiębiorstwo,
- małe przedsiębiorstwo,
- średnie przedsiębiorstwo.

Tabela 1

Kryteria klasyfikacji wg rozporządzenia UE

Kategoria przedsiębiorstwa	Liczba pracowników	Roczny obrót lub roczna suma bilansowa
Mikroprzedsiębiorstwo	< 10	< 2 mln euro
Małe przedsiębiorstwo	< 50	< 10 mln euro
Średnie przedsiębiorstwo	< 250	< 50 mln euro (roczny obrót) < 43 mln (roczna suma bilansowa)

Źródło: Na podstawie załącznika I do Rozporządzenia nr 364/2004/WE z 25 lutego 2004 r., Dz. Urz. WEL 63 z 28.02.2004, w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Traktatu Wspólnoty Europejskiej w odniesieniu do pomocy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw.

Kryteria klasyfikacji małych i średnich firm zostały także zawarte w rozdziale 7 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, zgodnie z którymi wyróżniono⁵:

- mikroprzedsiębiorcę,
- małego przedsiębiorcę,
- średniego przedsiębiorcę.

Tabela 2

Kryteria klasyfikacji wg ustawy o swobodzie działalności gospodarczej

Kategoria przedsiębiorstwa	Liczba pracowników w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych	Roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych lub suma aktywów bilansu sporządzonego na koniec roku w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych
Mikroprzedsiębiorca	< 10	< 2 mln euro
Mały przedsiębiorca	< 50	< 10 mln euro
Średni przedsiębiorca	< 250	< 50 mln euro (roczny obrót) < 43 mln (roczna suma bilansowa)

Źródło: Na podstawie rozdziału 7 Ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. z 2004 r., nr 173, poz. 1807 z późn. zm.

⁴ Art. 2 załącznika I do Rozporządzenia nr 364/2004/WE z 25 lutego 2004 r., op. cit.

⁵ Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej..., op. cit.

W celu sprawdzenia, która grupa podmiotów wg klas wielkości jest najliczniejsza, dokonano analizy danych GUS dotyczących liczby podmiotów wg klas wielkości (tabela 3).

Tabela 3

Liczba podmiotów wg klas wielkości w latach 2010-2013

Klasy wielkości \ Lata	2010	2011	2012	2013
Ogółem	3 909 802	3 869 897	3 975 334	4 070 259
0-9	3 713 677	3 674 970	3 794 489	3 890 686
10-49	161 550	160 851	146 489	145 425
50-249	29 731	29 340	29 787	29 637
> 250	4844	4736	4569	4511

Źródło: Na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

W roku 2010 liczba podmiotów gospodarczych wyniosła ok. 3,9 mln, a nieco mniej (ok. 3,8 mln) w roku 2011. Dwa kolejne lata spowodowały wzrost ogólnej liczby podmiotów gospodarczych do poziomu kolejno: ok. 3,9 mln i ok. 4,1 mln. Zgodnie z przedstawionymi danymi najliczniejszą grupą spośród podmiotów gospodarczych w całym analizowanym okresie były mikroprzedsiębiorstwa. Drugą co do liczebności były małe przedsiębiorstwa, i było ich przeszło dwudziestokrotnie mniej niż mikroprzedsiębiorstw. Pod względem liczebności grupy trzecią pozycję zajęły średnie przedsiębiorstwa, których liczba była przeszło stokrotnie mniejsza niż mikroprzedsiębiorstw.

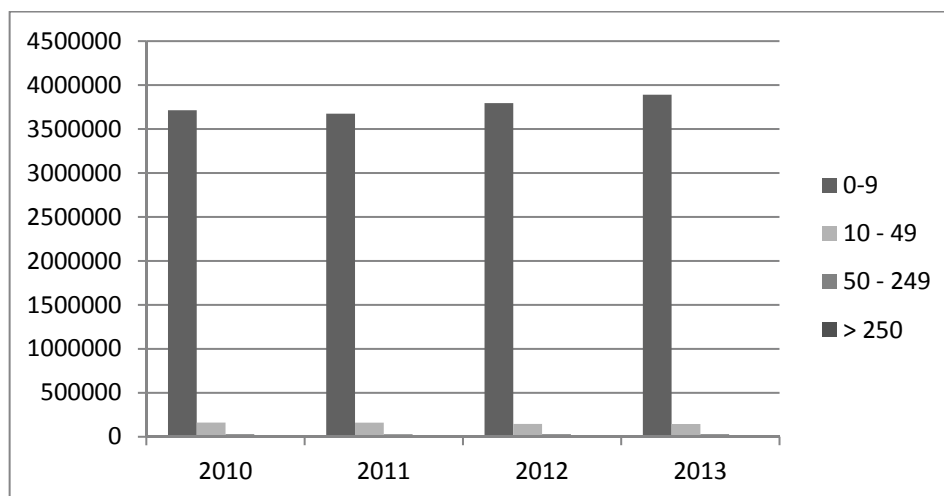
Tabela 4

Udział procentowy podmiotów wg klas wielkości w podmiotach ogółem w latach 2010-2013

Klasy wielkości \ Lata	2010	2011	2012	2013
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00
0-9	94,98	94,96	95,45	95,59
10-49	4,35	4,16	3,68	3,57
50-249	0,80	0,76	0,75	0,73
> 250	0,13	0,12	0,11	0,11

Źródło: Ibid.

W tabeli 4 przedstawiono udziały procentowe ilości podmiotów gospodarczych wg klas wielkości w kolejnych latach. Zgodnie z przedstawionymi danymi w całym analizowanym okresie największy udział w ogólnej liczbie podmiotów mają mikroprzedsiębiorstwa, czyli jednostki zatrudniające do 10 pracowników. Należy zauważyć, że w każdym roku badanego okresu suma udziałów mikro- i małych przedsiębiorstw przekracza 99%.



Rys. 1. Liczba podmiotów wg klas wielkości (w tys.)

Źródło: Na podstawie danych GUS.

Rys. 1 przedstawia graficznie liczbę podmiotów gospodarczych wg klas wielkości w poszczególnych latach badanego okresu.

Tabela 5

Udział procentowy podmiotów wg klas wielkości w tworzeniu PKB w latach 2009-2011

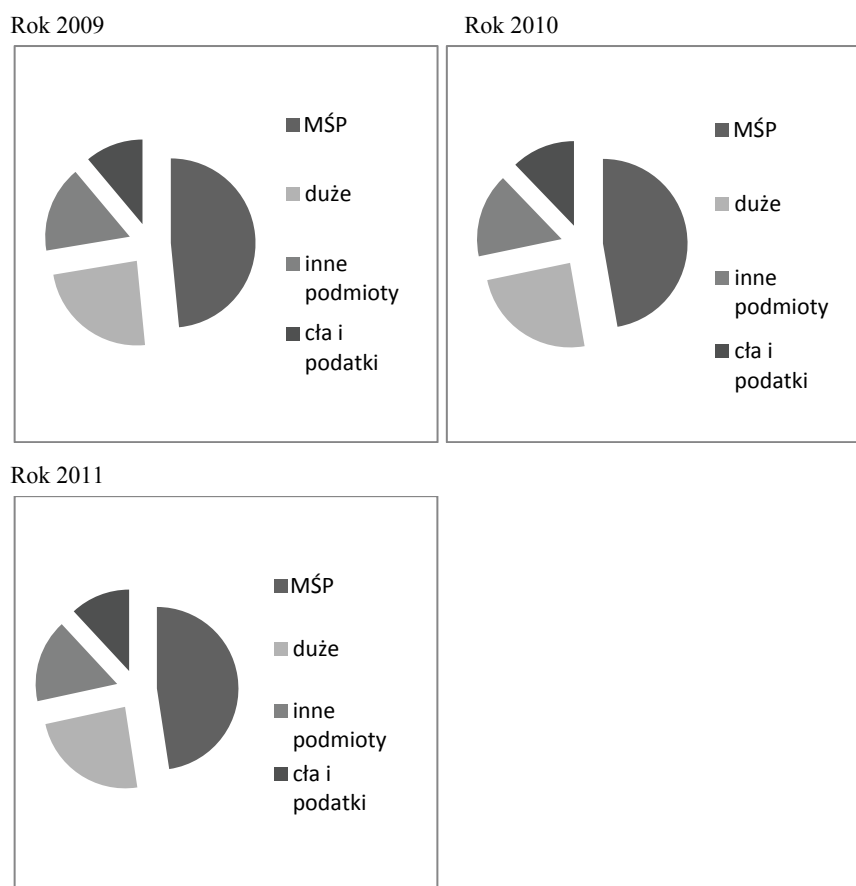
Rok	PKB (w mln zł)	Wartość dodana brutto wytworzona przez przedsiębiorstwa						Wartość dodana PKB in- nych podmio- tów	Cła i podatki
		ogółem	MŚP				duże		
			razem	mikro	małe	średnie			
2009	1 343 336	72,30%	48,40%	30,40%	7,90%	10,10%	23,90%	16,50%	11,10%
2010	1 416 447	71,60%	47,60%	29,60%	7,70%	10,40%	24,00%	16,50%	11,90%
2011	1 528 127	71,80%	47,30%	29,40%	7,80%	10,10%	24,50%	16,10%	12,20%

Źródło: Na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby *Raportu o stanie sektora MŚP w Polsce w latach 2011-2012*, red. A. Tarnawa, P. Zadura-Lichota, PARP, Warszawa 2013, s. 15.

Aby wykazać, jak ważne są MŚP w polskiej rzeczywistości gospodarczej, należy dokonać analizy, w jakim stopniu MŚP uczestniczą w tworzeniu PKB, a dokładniej w wartości dodanej brutto wytwarzanej przez przedsiębiorstwa.

W związku z trudnością z pozyskaniem danych dotyczących wartości dodanej PKB w latach 2010-2013, do analizy wykorzystano dane z lat wcześniejszych. Tendencje dotyczące zarówno ilości MŚP, jak i udziału MŚP w tworzeniu wartości dodanej PKB kształtują się podobnie w kolejnych latach, dlatego do analizy udziału

łu w tworzeniu wartości dodanej PKB, wykorzystano dane z lat 2009-2010. Wartość dodana brutto wytworzona przez przedsiębiorstwa ogółem w roku 2009 wynosiła ok. 72%. Wartość dodana innych podmiotów wynosiła ok. 16%, a cła i podatki ok. 11%. Podobne wartości wystąpiły w dwóch kolejnych latach.



Rys. 2. Udział w tworzeniu wartości dodanej PKB w latach 2009-2011

Źródło: Na podstawie danych GUS przygotowanych na potrzeby *Raportu o stanie sektora MŚP w Polsce w latach 2011-2012*, red. A. Tamawa, P. Zadura-Lichota, PARP, Warszawa 2013, s. 15.

Rys. 2 przedstawia, jak kształtowały się udziały poszczególnych podmiotów w tworzeniu wartości dodanej PKB w latach 2009-2011. Największy udział w tworzeniu wartości dodanej PKB w badanym okresie miały MŚP. Drugą co do wielkości udziału w tworzeniu wartości dodanej PKB grupę podmiotów stanowiły duże przedsiębiorstwa. Natomiast trzecia i czwarta to kolejno: inne podmioty oraz cła i podatki. Podobna tendencja w tworzeniu wartości dodanej PKB występowała w dwóch kolejnych latach.

Przedstawione dane dotyczące liczebności MŚP oraz ich udziału w tworzeniu wartości dodanej PKB potwierdzają, że grupa MŚP stanowi dominującą grupę w polskiej rzeczywistości gospodarczej.

2. Uregulowania prawne rachunkowości małych i średnich przedsiębiorstw

Podmioty gospodarcze w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych stosują zapisy ustawy o rachunkowości. Przepisy tej ustawy obowiązkowo stosuje się m.in. do mających siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu na terytorium Polski⁶:

- 1) spółek handlowych, a także innych osób prawnych, z wyjątkiem Skarbu Państwa i Narodowego Banku Polskiego;
- 2) osób fizycznych, spółek cywilnych osób fizycznych, spółek jawnych osób fizycznych, spółek partnerskich oraz spółdzielni socjalnych, jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 1 200 000 euro;
- 3) gmin, powiatów, województw i ich związków;
- 4) innych jednostek (m.in. jednostek organizacyjnych działających na podstawie prawa bankowego czy jednostek, które otrzymują na realizację zadań zleconych dotacje albo subwencje z budżetu państwa lub jst).

Należy zaznaczyć, że znacząca część MŚP prowadzi działalność jako osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych czy spółek partnerskich, a ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy nie wyniosły co najmniej równowartości w walucie polskiej 1 200 000 euro. Innymi słowy, skoro nie przekroczyły limitu 1 200 000 euro, nie mają obowiązku prowadzenia „pełnej księgowości”. Mimo to osiągnięte przez te podmioty dochody, podobnie jak dochody podmiotów stosujących księgi handlowe, podlegają opodatkowaniu. Polskie prawo podatkowe przewiduje opodatkowanie dochodu w trzech formach⁷:

- 1) opodatkowanie na tzw. zasadach ogólnych,

⁶ Ustawa o rachunkowości..., op. cit., art. 2.

⁷ Opodatkowanie na tzw. zasadach ogólnych uregulowane jest w Ustawie z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. z 1991 r., nr 80, poz. 350 z późn. zm. i w Ustawie z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych oraz o zmianie niektórych ustaw regulujących zasady opodatkowania, Dz.U. z 1992 r., nr 21, poz. 86 z późn. zm., natomiast opodatkowanie ryczałtem i w oparciu o kartę podatkową w Ustawie z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz.U. z 1998 r., nr 144, poz. 930 z późn. zm.

- 2) opodatkowanie ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych,
- 3) opodatkowanie na podstawie karty podatkowej.

Należy dodać, że skoro niektóre podmioty gospodarcze nie mają obowiązku stosowania ustawy o rachunkowości, to w konsekwencji nie mają obowiązku ustalania zasad rachunkowości.

3. Zasady (polityka) rachunkowości

Z ustawy o rachunkowości wynika minimalny zakres przedmiotowy, jaki powinna w sobie zawierać polityka rachunkowości. Jednostka powinna mieć dokumentację opisującą w języku polskim przyjęte przez nią zasady (politykę) rachunkowości, w szczególności dotyczące⁸:

- określenia roku obrotowego i wchodzących w jego skład okresów sprawozdawczych;
- metod wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego;
- sposobu prowadzenia ksiąg rachunkowych, w tym co najmniej:
 - a) zakładowego planu kont, ustalającego wykaz kont księgi głównej, przyjęte zasady klasyfikacji zdarzeń, zasady prowadzenia kont ksiąg pomocniczych oraz ich powiązania z kontami księgi głównej,
 - b) wykazu ksiąg rachunkowych, a przy prowadzeniu ksiąg rachunkowych przy użyciu komputera – wykazu zbiorów danych tworzących księgi rachunkowe na informatycznych nośnikach danych,
 - c) opisu systemu przetwarzania danych, a przy prowadzeniu ksiąg rachunkowych przy użyciu komputera – opisu systemu informatycznego zawierającego wykaz programów, procedur lub funkcji, w zależności od struktury oprogramowania,
- systemu służącego ochronie danych i ich zbiorów.

Za rachunkowość jednostki odpowiedzialny jest kierownik jednostki nawet w przypadku, gdy obowiązki określone w tym zakresie zostaną w formie pisemnej powierzone innej osobie za jej zgodą. W związku z tym kierownik jednostki ustala w formie pisemnej i aktualizuje dokumentację opisującą przyjęte zasady (politykę) rachunkowości. Ustalenie tych zasad następuje z reguły w formie wewnętrznego aktu normatywnego kierownika jednostki, mającego postać uchwały zarządu, decyzji lub zarządzenia wewnętrznego prezesa czy dyrektora jednostki albo innego dokumentu organu kierującego jednostką⁹.

⁸ Ustawa o rachunkowości..., op. cit., art. 10.

⁹ T. Naumiuk, *Plan kont dla małych i średnich przedsiębiorstw*, INFOR S.A., Warszawa 2006, s. 10.

Podmioty gospodarcze działające na podstawie ustawy o rachunkowości mają obowiązek sporządzać sprawozdanie finansowe. Sprawozdanie finansowe jest uporządkowanym zbiorem liczb obrazujących sytuację majątkową i finansową jednostki gospodarczej oraz rezultaty jej działalności w pewnym okresie. Podstawą sporządzenia sprawozdania finansowego są księgi rachunkowe jednostki gospodarczej¹⁰. Zgodnie z ustawą o rachunkowości do podstawowych elementów sprawozdania finansowego jednostek (innych niż banki i zakłady ubezpieczeń) należą¹¹:

- bilans,
- rachunek zysków i strat,
- informacja dodatkowa.

Sprawozdanie finansowe jednostek, których, zgodnie z przepisami ustawy o rachunkowości, roczne sprawozdania finansowe podlegają obowiązkowi badania, obejmuje dodatkowo: zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym i rachunek przepływów pieniężnych¹².

Należy zaznaczyć, że jednostki sporządzające sprawozdania finansowe zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości, Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej oraz związanymi z nimi interpretacjami ogłoszonymi w formie rozporządzeń Komisji Europejskiej, stosują przepisy ustawy o rachunkowości oraz przepisy wykonawcze wydane na jej podstawie w zakresie nieuregulowanym przez MSR¹³.

W 2009 roku Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB[®]) opublikowała Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla małych i średnich przedsiębiorstw (MSSF dla MŚP)¹⁴. Obecnie dostępny jest przekład MSSF dla MŚP na język polski¹⁵. MSSF dla MŚP składa się z rozdziałów numerowanych od 1 do 35 oraz słownika pojęć. Do MSSF dla MŚP są dołączone: przedmowa, wytyczne stosowania, tabela źródłowa, przykładowe sprawozdania finansowe, lista kontrolna prezentacji i ujawnień oraz uzasadnienie wniosków¹⁶.

¹⁰ *Podstawy rachunkowości*, red. T. Kiziukiewicz, Wolters Kluwer, Kraków 2006, s. 249.

¹¹ *Ibid.*, s. 252.

¹² *Ibid.*

¹³ Ustawa o rachunkowości..., op. cit., art. 2, ust. 3.

¹⁴ Tytuł oryginału MSSF dla MŚP brzmi: International Financial Reporting Standard (IFRSs[®]) for Small and Medium Sized Enterprises (SMEs).

¹⁵ Przekład Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej dla MŚP (MSSF dla MŚP) na język polski dokonany został pod redakcją naukową Moniki Kaczorek, Justyny Kondrackiej, Moniki Noweckiej i Elżbiety Szymanowskiej. Kierownikiem projektu była Dorota Wyczółkowska, a wydawcą Stowarzyszenie Księgowych w Polsce i Krajowa Izba Biegłych Rewidentów.

¹⁶ MSSF dla MŚP, red. M. Kaczorek, J. Kondracka, M. Nowicka, E. Szymanowska, SKwP i KIBR, Warszawa 2011.

Podsumowanie

Reasumując rozważania należy stwierdzić, że:

- obowiązująca w Polsce klasyfikacja MŚP jest pochodną liczby zatrudnionych pracowników i obrotu bądź sumy bilansowej,
- w polskiej gospodarce największy udział w podmiotach ogółem mają podmioty zatrudniające do 10 pracowników, dodatkowo drugi co do wielkości udział w podmiotach ogółem mają podmioty zatrudniające do 49 pracowników,
- największy udział w tworzeniu wartości dodanej PKB mają MŚP,
- uregulowania prawne rachunkowości małych i średnich przedsiębiorstw, w tym zasady (polityka) rachunkowości, określone zostały w ustawie o rachunkowości,
- określone zostały MSSF dla MŚP,
- niektóre podmioty gospodarcze działające w sektorze MŚP nie mają obowiązku stosowania ustawy o rachunkowości, tym samym nie mają obowiązku ustalania zasad rachunkowości.

Na podstawie wniosków potwierdzono, że w polskiej gospodarce dominującą grupą są MŚP, które stosują jednolite zasady rachunkowości. Wyjątkiem są tylko te jednostki, które nie mają obowiązku stosowania ustawy o rachunkowości.

Literatura

Naumiuk T., *Plan kont dla małych i średnich przedsiębiorstw*, INFOR S.A., Warszawa 2006.
Podstawy rachunkowości, red. T. Kiziukiewicz, Wolters Kluwer, Kraków 2006.

Akty prawne

- MSSF dla MŚP, red. M. Kaczorek, J. Kondracka, M. Nowecka, E. Szymanowska, kier. projektu D. Wyczółkowska, SKwP i KIBR, Warszawa 2011.
- Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r., Dz.U. nr 121, poz. 591 z późn. zm.
- Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. z 2004 r., nr 173, poz. 1807 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. z 1991 r., nr 80, poz. 350 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych oraz o zmianie niektórych ustaw regulujących zasady opodatkowania, Dz.U. z 1992 r., nr 21, poz. 86 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz.U. z 1998 r., nr 144, poz. 930 z późn. zm.

Załącznik I do Rozporządzenia nr 364/2004/WE z 25 lutego 2004 r. (Dz. Urz. WEL 63 z 28.02.2004) w sprawie zastosowania art. 87 i 88 Traktatu Wspólnoty Europejskiej w odniesieniu do pomocy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw.

THE ACCOUNTANCY RULES (POLICY) OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN THE LIGHT OF THE PROVISIONS IN FORCE IN POLAND

Summary

The accountancy rules (policy) are the solutions selected and applied by the entity, and allowed in law, as well as set out in the International Accounting Standards (IAS), that provide the required quality of financial statements.

The purpose of this article is to verify the hypothesis that in the Polish economy, the dominant group are small and medium-sized enterprises (SMEs) that follow uniform accounting principles.

The article presents the classification of SMEs applied in Poland. It was found that SMEs represent the largest share of the total entities in Poland and the largest share in value added GDP. In addition, a review of regulatory accounting law for small and medium-sized enterprises was carried out.

On the basis of the conclusions drawn, it was confirmed that in the Polish economy, the dominant group are SMEs, which follow uniform accounting principles. The only exceptions are those entities that are not obliged to apply the Accounting Act.